

„Hivatásos zenészek, ti hozzászoktatok ahhoz, hogy megvetéssel fogadjatok minden magyarázatot. Senki sem hallgatná meg azonban műveket, ha ritmikai és hangszövegi nem keltené fel a hallgató szívében számos olyan élményt, amelyek következtetése és kapcsolatban állnak egymással.”

Romain Rolland

LEGYEN! DE HOGYAN?!

A zene lényegét alig-alig értő hallgató véletlen és esetleges „zenei élményeiből” kell kiindulnunk. Ezek az élmények az esetek többségében nem elsődlegesen a zenéből következnek, hanem más felületen tapadnak a hallgató érzésvilágához. Egy-egy népdal, magyar nóta, sláger, operária gondolatokban rögzített, szavakban elnékeltek konkrét tartalma a fő emocionális tényező.

Közelebről: a szöveg tartalmához korábbi emlékképek alapján tapadó személyesen átélt esemény, mely ilyen vagy olyan előjelű emocionális, érzelmi jelentést is hordoz magában. A nem zeneileg kiművelt hallgató számára a zene a hozzá tapadó konkrétan átélt élmény és szöveg nélkül érzelmi azonosulását illetően értelmét veszti, nem tud vele mit kezdeni.

Az eddig elmondottak alapján arra a következtetésre juthatunk, hogy a zeneileg képzetlen hallgatóságtól egyrészt azért esik távol a zene befogadásának, megértésének, belső átélésének lehetősége, mert a befogadás pillanatában az érzelmet nem elsősorban a zene váltja ki, hanem sokszor a zenétől idegen és független eset, alkalom, hatás.

A nem zeneértő hallgató esetén számolnunk kell továbbá azzal, hogy hallás /zenei/, ritmikai, harmóniai, hangszínbeli eszközeinek csak kis részét tudja befogadni, „jelentését”, összefüggéseit megérteni. A tapasztalat azt mutatja, hogy az ilyen hallgató számára inkább az „intellektuális út” a járhatóbb, mint a kifejezetten zenei megközelítés.

A könnyed, a felületen mozgó zenei tartalmak és formák azért jelentik a nem zeneértő hallgatók többségének a műélvezet maximumát, mert ezek az ösztönös zenei készség átlagos keretein belül mozognak. Ennyit befogadni, megjegyezni semmiféle erőfeszítést, külön „munkát” nem kíván. Ezért a kisebb nagyobb szimfonikus művek csak zenei úton való megközelítése nem hozza meg a kívánatos eredményt: a hallgató néhány ütem után elveszti a zene fonálát, s kénytelen műértést színlével a számára kínos percek végigunatkozni. Legfeljebb erőteljesebb effektusokra, előtte értelmetlennek tűnő színekre, hangzásokra reagál: tiltakozik, bosszankodik, gúnyolódik, stb.

Figyelembe kell vennünk azt is, hogy hallgatónk eleve irtózik minden olyan „szak-szerűgtől”, amelyben hemzsegek a tudományosságot reprezentáló fogalmak és a zene olyan összefüggései, amelyet a hallgató átlátni, hallani nem képes.

Milyen tényezőket érdemes figyelembe venni?

„LEGYEN A ZENE MINDENKIÉ!”

(Kodály Zoltán)

1. A hallgató igénye a szavakban kifejezhető gondolati tartalom, az intellektuális megközelítést illetően.

2. A zenei befogadóképesség határai, illetve általános lehetőségei.

3. Az egyszerűség, a közérthetőség, a sokoldalú szemléltetés és bizonyítás.

A zeneművek gondolati /intellektuális/ megközelítéséről.

Tudom, hogy a zenei szakberkekben igen nagyfokú az ellenállás, hogy a zene emocionális tartalmát valaki is megpróbálja szavakkal kifejezni, azaz „magyarázni”. Kétségtelen tény, hogy a zenében járatos, zeneileg művelt emberek bántja a magyarázkodás, az ilyesmit mindig durva beavatkozásnak tekintik. A nem műértő többséget illetően azonban irányítás, vezetés, magyarázat nélkül a zene megközelíthetetlen, csak „vájtfülűek” számára jelent teljes azonosulást.

Bár a zene az összes művészetek között éppen bizonyos elvontságot tekintve a legproblematikusabb a hallgató oldaláról, mégis sok a közös vonás más művészetekkel az alkotói munka tekintetében. Köztudomású, hogy csak az eszközök és módszerek mások, amellyel az alkotók élnek a valóság visszatükröztetésére.

A kiindulás, az alapállás minden igazi alkotónál ugyanaz /a zeneszerzőknél is/, mint ahogy Ernst Fischer: A nélkülözhetetlen művészet című könyvében körülhatárolja:

„Az ember nyilvánvalóan több akar lenni, mint pusztán önmaga. Egész ember akar lenni. Nem tud beletörődni abba, hogy csupán egyed. Egyedi létének rész voltából a megsejtett és kívánt „egész” felé törekszik, az élet teljességét óhajti, amelytől az egyéni lét korlátjai megfeszítják: egy áttetszőbb és igazságosabb világot áhít, olyat, amelynek értelme van.”

A nagy zenei alkotók egész életműve ezeket a gondolatokat példázta, még akkor is, ha mindezeket a zene elvont világában a zene speciális eszközeivel fogalmazzák meg. Minden alkotó a sorsától sokszor „megvert” tehetségével sóvárog utána, hogy a környező világot magába olvassza, azt magáévá tegye. Arra törekszik, hogy korlátozott „Én”-jét a művészetben egy közös léttel egyesítse, egyetemlegessé tegye, egyéniségét társadalmassítsa.

A műalkotás – még a zenei sem – mentes a kortól, mely „megszülte Őt”. Még akkor sem, ha a zeneszerző művének címében semmilyen gondolati tartalomra sem utal.

Lássunk néhány idézetet:

„Amit nekem a zene mond, amelyet én szeretek, a gondolat: mégpedig nem az, amely túlságosan határozatlan ahhoz, hogy szóba lehessen foglalni, hanem amely túlságosan határozott. Ezért nálam minden kísérletnél, hogy ezeket a gondolatokat kifejezze, találok valami helytállót, de azt is látom, hogy mindegyikből hiányzik valami.” (Mendelssohn)

„Fogadjuk el, hogy a zenei benyomások lényege a hangulat, de a hangulat gondolatokkal és képszerűséggel van telítve.” (Rimszkij Korzakov)

„Az élmény a zenében az a „közös valami”, amelynek segítségével kapcsolat létesülhet egyrészt mindenféle kép, esemény és eszme között, másrészt a zenei témák között.” (B.M. Tyeplov)

Mindezeket az idézeteket az alábbi elvekkel támaszthatjuk alá:

1. A hangszöveg pszichológiai szempontból viszonylag könnyen fordítható le fogalmakra és ezáltal alkalmasabb arra, hogy szavakkal ki lehessen fejezni. A hangjegylejegyzés is azt bizonyítja, hogy a „megfoghatatlant” fogalmakra fordítjuk le.

2. Kétségtelen tény, ha az érzelmet a zene eszközeivel fejezzük ki, akkor teljesebbek, mélyebbek és határozottabbak. A pszichikai lét emocionális oldalának fogalmi-szövegi kifejezéssel való megközelítése elvileg ugyan nehéz, de nem lehetetlen. Csak arról lehet szó, hogy az érzelmi tartalom szóbeli jelölésének, leírásának eszközei halványabbak, mint a tartalomnak a zene eszközeivel való kifejezése.

3. A zene a kifejezés funkciója mellett bizonyos esetekben betöltheti a konkrét

/személyhez, eseményhez, eszméhez stb./ jelentés /természet, karakter, stb./ és ábrázolás funkcióját is. A zeneirodalom számtalan példája bizonyítja ezt az állítást.

4. A megértés és a beleélés szempontjából az egyes zeneművek - tartalmuk jellegétől függően – különböző mértékben igénylik az általános zenén kívüli előkészítést. Ez a követelmény a legkisebb mértékben vonatkozik azokra a művekre, amelyekben eleve adva van a hangulati-érzelmi tartalom. /Pl. Bartók: Este a székelyeknél/ a legnagyobb mértékben azokra, amelyek fontos intellektuális tartalommal kapcsolódnak össze. /Pl. Bartók: Csodálatos mandarin, Cantata profana, stb./

5. Ha a zenét önmagában nézzük, azt látjuk, hogy nemcsak emocionális tartalmakat fejezhet ki: más a zenén kívüli megismerési eszközökkel együtt a zene ismereteket közlő jelentése igen jelentős, pedagógiai haszna rendkívüli. A zene képes arra, hogy elmélyítse a már birtokunkban lévő ismereteket azáltal, hogy új minőségi színezetet ad meglévő ismereteinknek és érzelmileg átfűtött ismeretekké alakítja azokat.

„A zenének egész mélységében és tartalmasságában való befogadása csak más, a zene határain kívül eső megismerési eszközök közreműködésével lehetséges. A zene emocionális megismerés.” (Tyeplov)

A modern pedagógia a zenei műveltséget, a zene lényegének megértését és művelését a zenei írás-olvasás elsajátításának oldaláról közelíti meg. Ez az út a legjárhatóbb, a legtermészetesebb, a magától érthető. De az elmondottakból eredően ez a módszer is kiegészítésre szorul, megerősítésre kényszerül az általános műveltség, az intellektualitás oldaláról. A zenei nevelés rendszerében a két tényezőnek állandóan együtt kell járnia, együtt kell hatnia.

Steiner Béla